

ARCHEOLOGIE 2015

Recent archeologisch
onderzoek in
Vlaams-Brabant

VLAAMS-
BRABANT

COLOFON

Deze brochure werd uitgegeven door de provincie Vlaams-Brabant in opdracht van de deputatie.

Redactie: Hadewijch Degryse, dienst erfgoed, provincie Vlaams-Brabant

Lay-out: grafische cel, provincie Vlaams-Brabant

Foto cover: O. Pauwels

V.U.: Provincie Vlaams-Brabant, Provincieplein 1, 3010 Leuven

D/2015/8495/18

VOORWOORD

Niets duurt voort behalve verandering aldus de Griekse filosoof Heraclitus. Het enige continue in de verandering is dat er een verandering op zal volgen. Als provincie kunnen we daar genoegzaam over meespreken. Sinds de Vlaams Regering op 23 juli 2014 besliste om de bevoegdheden van de provincies vanaf 2017 te beperken tot de grondgebonden bevoegdheden, bevinden de provincies zich in woelig water. De financiële en personele implicaties van deze beslissing worden stilaan duidelijk.

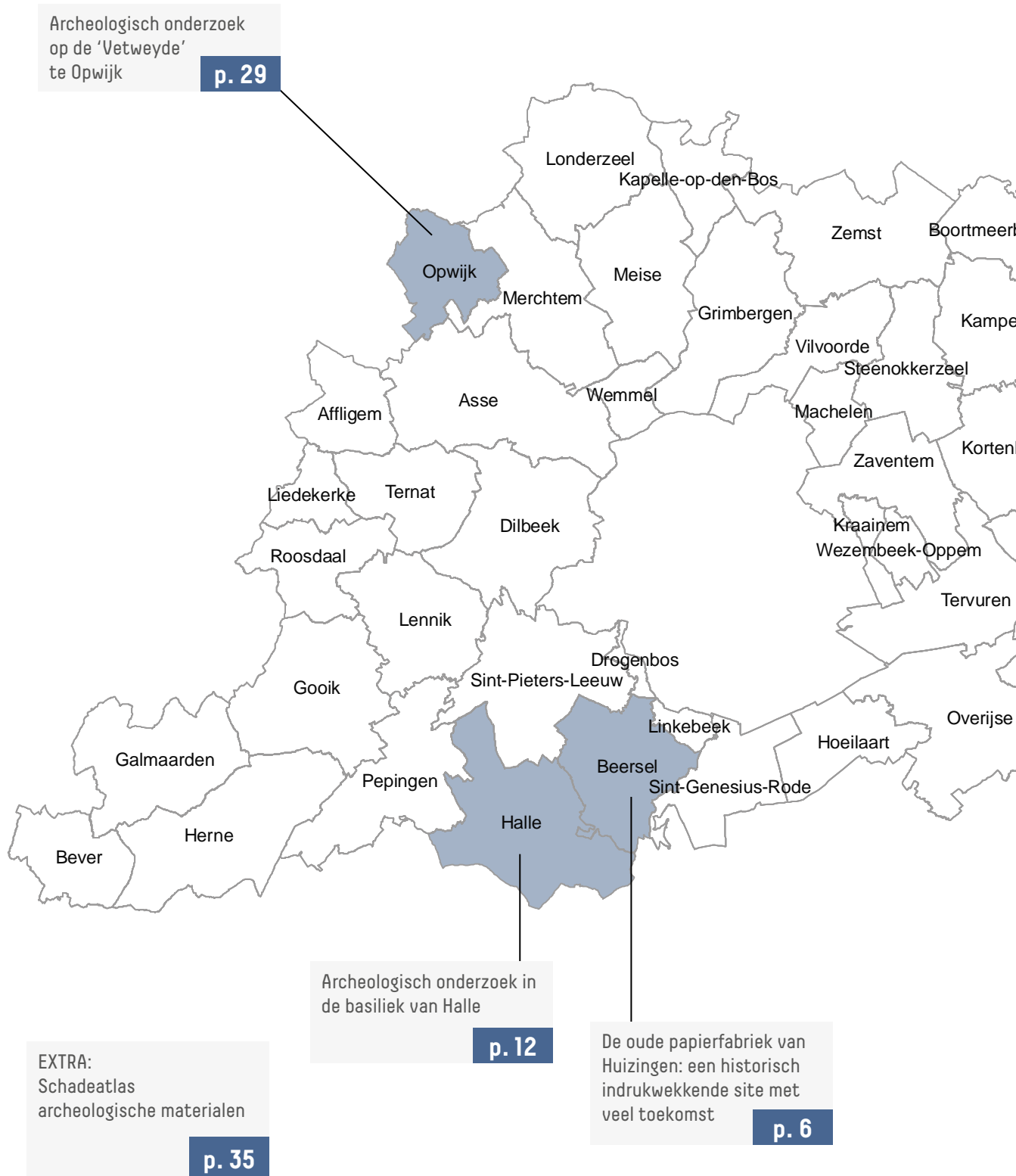
Goed nieuws is dat het provinciaal beleid inzake onroerend erfgoed blijft bestaan. Onze focus ligt dus op de verdere ontplooiing van deze taak. Zo is Monumentenwacht Vlaams-Brabant ondertussen helemaal geïntegreerd in de dienst erfgoed. En met de Regionale Landschappen zoeken we naar de optimale manier van samenwerken om de beste resultaten op het terrein te realiseren. Ook het archeologiebeleid blijft bestaan en daar zijn deze brochure en de jaarlijkse infodag archeologie een klein, maar sprekend resultaat van.

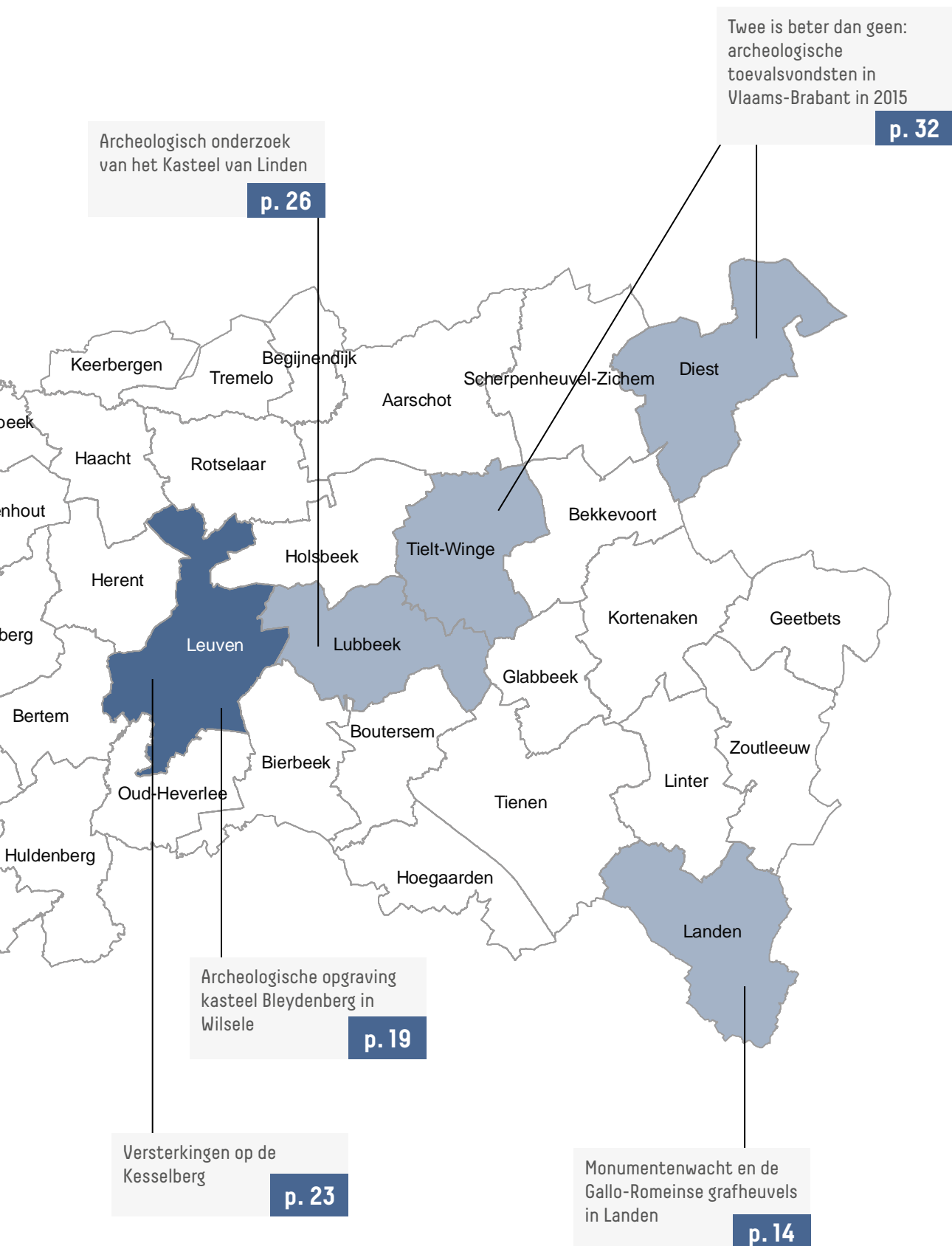

Tom Dehaene

gedeputeerde voor erfgoed
provincie Vlaams-Brabant

INHOUD

* BEERSEL

De oude papierfabriek van Huizingen: een historisch indrukwekkende site met veel toekomst

Jan De Cock en Yvan De Cupere

In 2009 werd de Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij (POM) Vlaams-Brabant eigenaar van de oude, leegstaande papierfabriek de Meurs die toen in handen was van het papierbedrijf Catala uit Drogenbos. De POM begon aan een reconversieproject om de site nieuw economische leven in te blazen. De herontwikkeling wordt uitgevoerd via een publieke-private samenwerking waarbij de POM een private mede-ontwikkelaar uitkiest. In de oude gebouwen komt 6.500m² vloeroppervlakte ter beschikking en daarnaast ongeveer 30.000m² voor kleinschalige KMO's. Ook na de herontwikkeling zal de POM betrokken blijven. Er wordt gestreefd naar een samenwerking tussen de toekomstige bedrijven op de site om bijvoorbeeld gezamenlijk afvalbeheer en energiewisseling uit te werken. Tijdens de Open Monumentendag van 2015 ontsloot de dienst Erfgoed van de provincie Vlaams-Brabant met succes voor één dag de fabrieksgebouwen.

MOTTECOMPLEX EN OUD KASTEEL

In de vroege Middeleeuwen was in Neerdrorp, een gehucht van Huizingen, waarschijnlijk een mottecomplex gelegen langs de Molenbeek beneden in de Zennevallei. De vijvers van de motte werden gevoed door de Molenbeek. Pas veel later kwam er een molen bij die zich verder ontwikkelde tot een papierfabriek. De oudste vermelding van de watermolen dateert van 1382, toen Catharina van Neerdrorp in het huwelijk trad met Pieter van Stalle. Catharina bezat ook het hof van Neerdrorp. Later werd de graanmolen omgevormd tot een papiermolen. Gedurende de 16de en de 17de eeuw wisselden de eigenaars van de motte en de molen elkaar in snel tempo op. In kaartboek van de Abdij van Ter Kameren uit 1720 werden het kasteel en de papiermolen figuratief afgebeeld.

Vandaag rest er in Neerdrorp enkel nog een deel van de heuvel. Van de oorspronkelijke houten burcht bleef niets bewaard, later kwam er wel een stenen kasteeltje. Dit laatste kasteel werd afgebroken in 1908, slechts enkele restanten van de zandstenen fundering bleef bestaan.

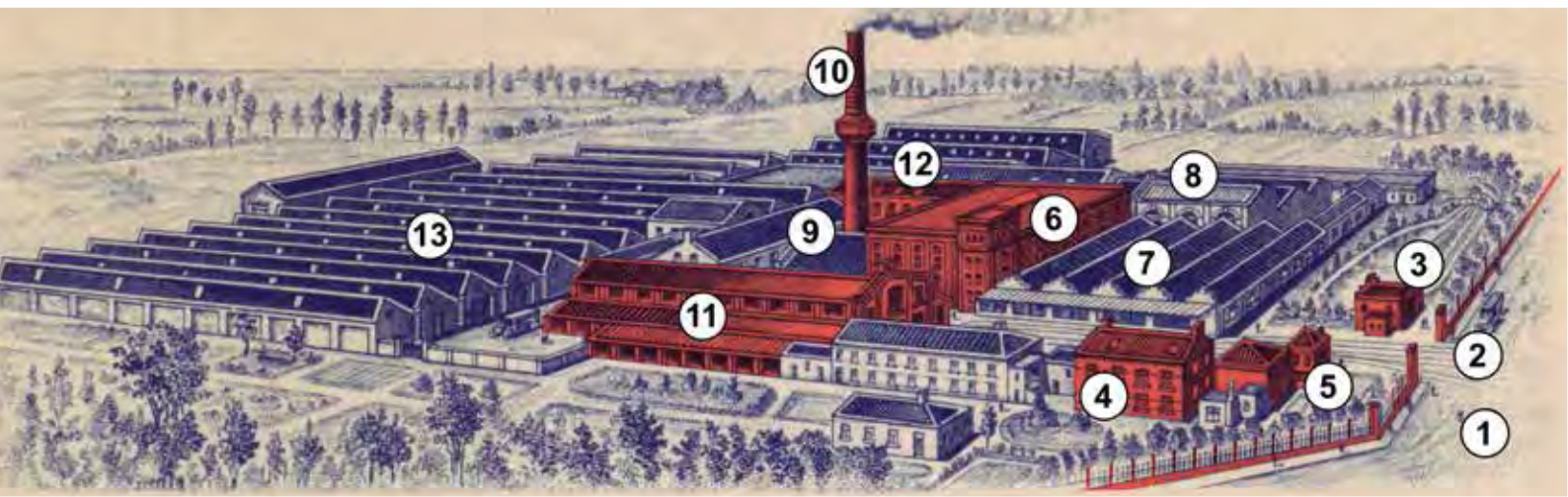
De ambachtelijke papiermolen groeide uit tot een papierfabriek en de kasteelvijvers werden omgevormd tot decantatiebekkens voor het nodige water.

Tekening van het kasteel van Neerdrorp met daarachter de papiermolen, omstreeks 1720. Uit het Kaartboek van de Abdij van Ter Kameren.

De gravure uit 1812 van het kasteel en papierfabriek. Op de uitsnede ligt centraal de oude motte [B], met het kasteeltje dat in 1908 werd afgebroken (A). Rond de motte de slotgracht, waarvan nu een deel is gedempt (D). Onderaan ligt de Demeurslaan, met rond plantsoen voor de toegangsbrug van het kasteel. De papierfabriek links werd enkel afgebeeld met een waterrad en een plattegrond van de gebouwen.

Briefhoofd van de papierfabriek, uit het begin van de 20ste eeuw. Alle nog bestaande gebouwen zijn duidelijk te herkennen (rood ingekleurd), ook al zijn ze uitvergroot en vervormd. Het grootste deel van de gebouwen werd opgetrokken op het einde van de 19de en begin 20ste eeuw. Wat in 2013 werd afgebroken, is blauw ingekleurd.

- ① Gustave Demeurslaan, genoemd naar de voormalige eigenaar.
- ② Muren met hekken en poort die de site afsluiten.
- ③ Gebouw of hangar voor de stoomlocomotief van de fabriek. Versierd met witte glazuurbakstenen en met een opengewerkte nok, om de stoom en rook van de locomotief af te voeren. De spoorlijn Brussel-Tubize, aangelegd in 1840, ligt hier op zo'n 100 meter vandaan. Een zijspoor naar de fabriek voerde de grondstoffen en het afgewerkte papier af en aan.
- ④ Directeurswoning, met de bureaus voor de administratie.
- ⑤ De conciërgewoning ernaast was ook bereikbaar met een doorgang op het eerste verdiep.
- ⑥ De grote productiehal, met op de westelijke hoek de zogenaamde Manchestertoren.
- ⑦ Rechts ervan lagen de hangars voor de opslag van lommen, grondstof voor papier.
- ⑧ Gebouw voor de stoommachine.
- ⑨ Achter de grote hal bevond zich de stookruimte met de stoomketels.
- ⑩ De grote schoorsteen met waterbassin op halve hoogte.
- ⑪ De droogloods, de luchtstroom in het gebouw werd geregeld via de typische houten tochtluiken.
- ⑫ De lange productiehal voor de papiermachine.
- ⑬ In de loodsen helemaal achterin vond de papierverwerking plaats: versnijden, sorteren, kwaliteitscontrole en verpakking.

LAATSTE GETUIGE VAN INDUSTRIËLE PAPIERFABRICAGE IN BEERSEL.

De 'Papierfabriek de Meurs' is het laatst bewaarde voorbeeld van een industriële papierfabriek in de regio ten zuiden van Brussel. Gedurende meer dan 450 jaar werd hier onafgebroken papier geproduceerd. Vanaf 1833 tot 1970 was de familie de Meurs eigenaar van de fabriek. Zij bezat nog verschillende papierfabrieken langs de Molenbeek. Ze vormde de oude ambachtelijke papiermolen om tot een fabriek voor industriële papierfabricage. In 2003 sloot de fabriek, de laatste jaren werd er enkel karton gemaakt.

De Manchestertoren was het uithangbord van de fabriek en werd gebruikt in het logo: de toren met het monogram PH: 'Papeteries de Huyssinghen'. Deze is genoemd naar zijn burchtachtige en functionele architectuur, ontstaan in de Engelse stad Manchester. Ondanks het functionele karakter werd er veel zorg besteed aan de afwerking van de gebouwen: siermetselwerk en baksteenfriezen.

In maalkuipen of wrijfbakken, ook 'Hollanders' genoemd, naar de uitvinders in de 17de eeuw, werden de lommen gewassen, uitgevezeld en gebleekt. Alle 'Hollanders' of maalkuipen functioneren volgens hetzelfde principe. De maalkuip is een grote ovale bak die in langsricting in twee gelijke helften verdeeld is door een verticaal beschoot. In één van de kuiphelften is een cilinder aangebracht, voorzien van metalen lamellen of messen. Deze schuren over een bodemplaat voorzien van gelijkaardige messen. Tussen plaat en draaiende cilinder ontstaat een wrijfbeweging die de vezelstructuren van de lommen openplet. Het langdurig wrijven veroorzaakt een homogeen papierdeeg. Het is een secuur werk gezien de vezels niet kapot mogen gesneden worden, maar wel uit elkaar getrokken of gefibrilleerd. Hoe fijner de brij, hoe gladder het papier. De lengte van de vezels is afhankelijk van de afstand tussen de rol en de bodemplaat. De trommel met messen moet dan ook gelijkmatig naar beneden zakken. In de papierfabriek is er nog één betonnen kuip te zien uit 1908, het ijzeren alaam van de maalkuip verdween later.

DE LANGE PRODUCTIEHAL VOOR PAPIERMACHINE

In 1855 werd de eerste papiermachine in deze fabriek geplaatst. Deze was al snel te klein en op het einde van de 19de eeuw werd een nieuwe machine bij de firma Thiry & Cie uit Hoei aangekocht.

De lange productiehal uit 1898 is qua lengte aangepast aan de opstelling van de continu-papiermachine, zo'n 30 meter lang. Een continu-machine produceerde een lange rol papier, in tegenstelling tot het vel per vel handgeschept papier.

Een ijzeren spantconstructie of Polonceauspant ondersteunt het dak. Om grotere ruimten zoals stations-overkappingen en markthallen te kunnen overspannen ontwierp de Franse ingenieur Polonceau een spant dat in 1839 voor het eerst werd toegepast. Het Polonceauspant is een kapspant opgebouwd uit driehoeken waarbij twee drukstaven haaks staan op de spantbenen om de druk van bovenaf op te vangen. De trekstaven of trekstangen nemen de overige druk weg. De combinatie van beide staven neutraliseert de spatkrachten en verhindert het doorbuigen onder invloed van het dakvlak. Hierdoor blijven er enkel nog verticale krachten in de constructie over. Spatkrachten zijn horizontale zijwaartse krachten.

Het materiaal waaruit de staven zijn gemaakt, was aangepast aan de functie die ze moesten opnemen: drukstaven of kolommen uit gietijzer en trekstaven uit gewalst smeedijzer.

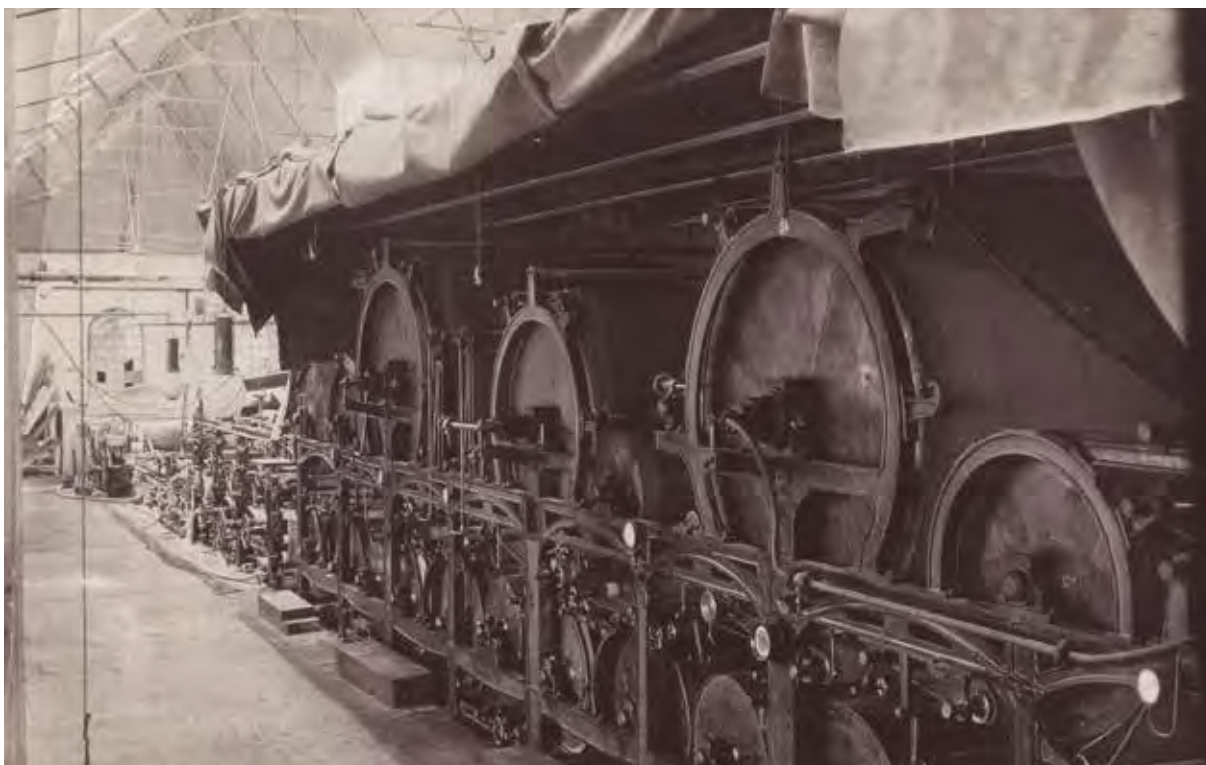
Het binnendak is in hout vervaardigd om condensatie in de hal tegen te gaan. De houten isolatie moest voorkomen dat de grote hoeveelheden stoom die de machine produceerde, tegen de pannen zou condenseren en als druppels naar beneden zouden vallen.

Dit zou nefast zijn voor het papier op de papiermachine. De grenen latten lopen evenwijdig met de spantbenen om de afvoer van condens te vergemakkelijken.

De fabrieksschoorsteen met waterreservoir op halve hoogte uit 1902 is één van de oudste van Vlaanderen. Het waterreservoir bestaat uit platen van aaneengeklonken ijzer. Tegen de deuropening stond vroeger een gemetst rookkanaal. Naast de schoorsteen bevond zich het oude ketelhuis voor de stoomketels, dat later werd afgebroken.

Zicht op de zaal waar de papierpap verder werd geraffineerd. Enkele houten beschermkappen boven de maalkuip zijn weggenomen. De oude gietijzeren trap verdween in 2012. De lange stalen pijlers maken de ruimte tot een 'kathedraal van de industrie'. Foto van rond 1910 uit het archief van de familie de Meurs, Brussel.

De papiermachine in de lange productiehal. Het dak wordt geschraagd door een Polonceauspant en is afgewerkt met een houten binnendak. Foto van rond 1910 uit het archief van de familie de Meurs, Brussel.

ONDERSTEUNING, ADVIES EN INSPECTIES VAN MONUMENTENWACHT

Monumentenwacht trof de productiehal in 2013 in zeer slechte staat aan. Dit is dan ook een goed voorbeeld om het motto van Monumentenwacht te illustreren: regelmatig onderhoud voorkomt grote restauraties. Jarenlang bleef onderhoud achterwege. Bovendien werd het zink uit de goten gestolen. Bomen van wel 20 cm doorsnede groeiden uit het vochtige muurwerk, terwijl instortingsgevaar dreigde door de doorgeroeste dakspanten. Ook toen het gebouw nog in gebruik was, liep het al eens mis. De oorspronkelijke dakvensters werden bij dakwerken met roofing dichtgemaakt. Willekeurig bijgemaakte muuropeningen veroorzaakten structurele gebreken.

Stabiliteit was dan ook de grootste bezorgdheid tijdens de inspectie door Monumentenwacht. Omdat de afbraak van de omliggende gebouwen nog volop aan de gang was, werd de eigenaar ook gewezen op het belang van de nog overgebleven historisch waardevolle elementen. Monumentenwacht stelde aan de hand van een gedetailleerd toestandrapport een lijst op met herstel- en onderhoudstips. Aanvankelijk wilde de eigenaar de kapconstructie volledig zichtbaar maken, zonder dakpannen of houten beplanking.

Dat zou echter een zeer moeilijk te onderhouden gebouw opleveren. Bovendien zou de karakteristieke dakconstructie verloren gaan. Monumentenwacht stelde voor om het dak in zijn oorspronkelijke staat te herstellen met het heropenmaken van de dakramen. Niet alleen is deze ingreep historisch verantwoord, er werd ook voldaan aan het verlangen van een open structuur. Vandaag valt het daglicht weer door de dakramen zoals 100 jaar geleden. De vele bouwsporen in de muren zijn behouden als getuige aan het fabrieksleven. Alleen wat de stabiliteit van het gebouw in gevaar brengt werd aangepast. De twee kopgevels werden daarom heropgemetseld in de typerende Manchesterstijl. De oorspronkelijke beplanking van het dak integraal behouden was niet mogelijk.

Hoewel Monumentenwacht in dit geval ook mee nadacht over restauratieopties, heeft het als kerntaak om eigenaars/beheerders aanbevelingen te geven omtrent onderhoud en instandhouding. Uiteraard kan op vraag van de abonnee daarvan afgeweken worden.

VAN OUDE MOTTE NAAR NIEUW PUBLIEKSPARK

Met de interessante historische gelaagdheid in het achterhoofd, maakte de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) een ontwerp voor de oude mottesite. Historische elementen zoals de ijskelder, locomotiefgebouw, waterbekkens, kasteel worden geïntegreerd in één ontwerp. Recreative verbindingen worden mogelijk gemaakt door de aanleg van wandel- en fietspaden. Door rustpunten en speeltuin aan te leggen krijg je een park voor alle leeftijden, waar het historische karakter en natuurwaarden blijven behouden.

Het inrichtingsplan "park Neerdorp" kadert in het landinrichtingsproject "Land van Teirlinck". Deze site kan potentieel een scharnierfunctie vervullen tussen de grootschalige bedrijven en de kleinschalige woonkern van Neerdorp. Het inrichtingsplan is gericht op de ontwikkeling van een parkzone complementair aan de ontwikkeling van de bedrijvenzone door de POM waarbij de natuurwaarden worden opgewaardeerd tot een groene parel langs de Molenbeekvallei.

LITERATUUR

- BAL, A. Toponymische studie van Huizingen. Huizingen, 1979
- DE COCK, J. 'De Neerdorpmolen' in En toen was er papier... Wandelgids voor de tentoonstelling in zaal Auvicom te Dworp. Uitgave van het Heemkundig genootschap 'van Witthem', Beersel, 2001
- DOUXCHAMPS H., 'La famille de Meurs'. In Le parchemin. Brussel, 1988
- LAURENT, R. De abdij van Ter Kameren, Brussel, Gemeentekrediet, 1996
- PAIS-MINNE, E. Historische nota's over de papierfabrieken van Huyssinghen. Huizingen, 1966
- THEYS C., Geschiedenis van Sint-Genesius-Rode, Brussel, 1960.
- VANHEMELRYCK F. en DE BECKER U., Geschiedenis van Sint-Genesius-Rode, Sint-Genesius-Rode, 1982
- VERBESSELT, J. Het parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13e eeuw. Deel XIX. De Dekenij Halle I. Brussel, 1985
- WAUTERS A., Histoire des environs de Bruxelles ou Description historique des localités qui formaient autrefois l'ammannie de cette ville, Brussel, 1975 (reprint)

De lange productiehal na de restauratie, tijdens Open Monumentendag 2015. De hal zal niet toegemaakt worden en krijgt bij de herinrichting een publieke functie.

CONTACTGEGEVENS

> Jan De Cock
Dienst erfgoed
Provincie Vlaams-Brabant
erfgoed@vlaamsbrabant.be

> Yvan De Cupere
POM Vlaams-Brabant
yvan.decupere@pomvlaamsbrabant.be

Archeologisch onderzoek in de basiliek van Halle

Tomas Bradt

Als onderdeel van de grootschalige restauratie van de basiliek van Halle is een nieuwe vloerverwarming gepland. Een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv werd in 2013 ingeschakeld om de bedreigde zones vooraf archeologisch te onderzoeken.

GEOFYSISCH (VOOR)ONDERZOEK

Voorafgaand aan het archeologische onderzoek voerden we een geofysisch radaronderzoek binnen de basiliek uit. Dit had als voornaamste bedoeling om de definitieve locaties voor de verwarmingsputten te helpen bepalen, teneinde geen onnodige vernietiging van het archeologisch erfgoed te veroorzaken.

EEN PREROMAANSE EN ROMAANSE VOORLOPER VAN DE HUIDIGE 14DE EEUWSE BASILIEK

Ondanks het geofysisch onderzoek legden we tijdens het archeologisch onderzoek in de verschillende putten en sleuven toch nog verschillende natuurstenen muurstructuren bloot die een licht schijnen op de nog onbekende voorgeschiedenis van de basiliek. C-14 datering op houtskool uit de mortel van deze muren dateert de vermoedelijke preromaanse voorloper van de 14de-eeuwse basiliek ruim tussen 890 en 1020 n.C. Aangezien historische bronnen al een kerkgebouw in de 7de eeuw te Halle vermelden, veronderstellen we dat het hier gaat om een muur van een preromaans kerkgebouw.

Restant van originele stratigrafie in de zuidbeuk.

Onderste ledematen van een skelet met vrij goed bewaarde resten van de grafkist (boomstam).

Op de voorgrond de preromaanse muurstructuur. Links, achteraan en rechts mogelijke resten van de romaanse voorloper van de basiliek.

* LANDEN

Monumentenwacht en de Gallo-Romeinse grafheuvels in Landen

Nele Goeminne en Johan De Rocker

In 2014 voerde Monumentenwacht op vraag van de stad Landen een toestandsinspectie uit van twee Gallo-Romeinse tumuli, met name de “tombe van Middelwinden” (Neerwinden) en de “Bortombe” (Walsbets). Beide tumuli waren in de loop van de tijd overwoekerd geraakt, en de stad wenste beide sites opnieuw “in ere” te herstellen. Door de nodige instandhoudings- en onderhoudswerken, hoopte men beide sites opnieuw herkenbaar en beleefbaar te maken voor de gemeenschap. Beide grafheuvels zijn dan ook unieke troeven voor de promotie van het rijke Landense verleden. Niet elke stad heeft per slot van rekening één, laat staan twee (of misschien zelfs drie, als we de “Waasmontse tom” als grafheuvel beschouwen), Gallo-Romeinse grafheuvels op haar grondgebied liggen.

DE INSPECTIE DOOR MONUMENTENWACHT

De inspectie door Monumentenwacht was de eerste stap in het herstel van beide tumuli. Tijdens de inspectie brachten we de huidige toestand van beide grafheuvels in kaart: we registreerden oude en nieuwe aantastingen, maar ook bedreigingen voor het behoud van de archeologische waarden of de belevingswaarde. En dit niet enkel voor de grafheuvels zelf, maar ook voor hun beschermde randzone. Ook deze kan waardevolle archeologische informatie bevatten in de ondergrond, aangezien dergelijke grafheuvels meestal niet op zichzelf stonden maar deel uitmaakten van een begraving- en bewoningpatroon.

OUDE AANTASTINGEN

Beide grafheuvels ondergingen doorheen de tijd reeds verschillende verstoringen. Zo onderzochten Schuermans, Kempeneers en De Looz beide heuvels in de 19de eeuw door middel van schachten. We namen de 'opgravingsrapporten' van deze onderzoeken voorafgaandelijk aan de terreininspectie zorgvuldig door. Ze bevatten - voor de toestandsinspectie – interessante informatie over:

- de toenmalige afmetingen van de grafheuvels (weliswaar voor interpretatie vatbaar)
- vroegere beschadigingen van de grafheuvels
- beschadigingen door de 19de-eeuwse opgravingen (met o.a. een plan van de opgravingen)

Deze informatie helpt ons om een beter inzicht te krijgen in het huidig voorkomen van beide grafheuvels. Zo is de depressie die vandaag nog steeds zichtbaar is in de top van de tombe van Middelwinden vermoedelijk veroorzaakt door de 17de-eeuwse plunderingen door het Franse leger. Verschillende grafheuvels ondergingen dergelijke plunderingen. Via een trechtervormige schacht in de top probeerde men de grafkamer te bereiken en de rijke grafinhoud te vinden. Voor de Bortombe blijkt dat de huidige, vreemde vorm van de grafheuvel vermoedelijk reeds haar oorsprong had in de 19de eeuw. De grafheuvel was volgens de opgravingsrapporten reeds in 1863 aanzienlijk vervormd met een aanzienlijke verla-

ging langs de zuidzijde ten gevolge van o.a. ploegwerken en de vorming van twee percelen op een deel van het oude heuvellichaam. De grafheuvel werd destijds zelfs door de Belgische Staat opgekocht om een volledige vernietiging te voorkomen.

Ook na de opgravingen in de 19de eeuw vonden op of nabij de grafheuvels nog activiteiten plaats die al dan niet een impact hadden op de bewaring ervan. Voorbeelden hiervan zijn: de (vermoedelijke) bouw van een ijzeren uitkijktoren op de Bortombe tijdens het Interbellum, het gebruik van de Bortombe als Duitse observatiepost tijdens Wereldoorlog II en door een Engelse artilleriestelling kort na de bevrijding in 1944, en de aanleg van een macadambaan langs de tombe van Middelwinden in 1972.

Uit dit alles wordt duidelijk dat zowel de archeologische inhoud als de vorm van beide grafheuvels al in minder of meerdere mate verstoord werd in het (verre) verleden. Dit maakt beide grafheuvels echter niet minder waardevol als enkele van de weinige, zichtbaar bewaard gebleven getuigen van het Romeinse begrafenisritueel in Vlaanderen. Ook in de grafheuvels zelf kan desondanks de vroegere verstoringen nog archeologische informatie bewaard gebleven zijn. Dit geldt zeker voor hun randzone, waarvan ons geen archeologisch onderzoek bekend is. Bovendien zijn ze allebei beschermd als monument of landschap.

HUIDIGE AANTASTINGEN EN BEDREIGINGEN

Beide grafheuvels bleken tijdens de inspectie dicht begroeid te zijn met struikgewas en (vooral de Bortombe) met opgaande bomen. Dit zorgde ervoor dat beide relicten vrij slecht herkenbaar waren als grafheuvel (ze leken eerder een "bosje") en bemoeilijkte de waarnemingsmogelijkheden tijdens de inspectie. De aantasting van het heuvellichaam door de doorworteling van de grote bomen is gebeurd, maar de doorworteling van de jonge houtige begroeiing veroorzaakt nieuwe verstoringen.

Eén van de grote bomen op de Tombe van Middelwinden groeide erg schuin en had een verhoogde kans op windval. Dit betekent een aanzienlijke bedreiging, aangezien bij windval de kans bestaat dat een (groot) deel van het heuvellichaam meegenomen wordt. Ook takbreuk houdt steeds een risico op beschadiging in. Bovendien is het nog maar zeer de vraag of bomen op Gallo-Romeinse grafheuvels in deze streek een histo-

rische realiteit waren. Uit een studie van Eddy Dupae (ecoloog bij de Vlaamse Landmaatschappij, Regio Oost) over de vegetatie van de bewaard gebleven Gallo-Romeinse grafheuvels in Haspengouw blijkt dat deze in historische tijden vermoedelijk eerder begroeid waren met een soortenrijk grasland, dan met struweel of bos. Hij haalt voor deze hypothese een zestal argumenten aan. Deze zijn na te lezen in het artikel "Levende relicten uit een ver verleden. De vegetatie van de tumuli in Haspengouw", dat verschenen is in het tijdschrift M&L, jaargang 32 nr. 4 (juli-augustus 2013). Het opgravingsrapport van de Bortombe uit 1864 spreekt ook eerder over een grazige vegetatie, weliswaar toen bijna verdwenen door de impact van de landbouwactiviteiten. Op de bijhorende tekening staan alleszins geen bomen op de tombe afgebeeld. Beide grafheuvels zouden volgens diverse bronnen ook een belangrijke rol gespeeld hebben als strategische locatie (o.a. uitkijkpost) in oorspronkelijk. Ook dit doet vermoeden dat ze eerder begroeid waren met een grazige vegetatie.

Op beide grafheuvels was in min of meerdere mate erosie aanwezig. Vooral onder de bomen en het struikgewas was de kruidlaag niet gesloten, of afwezig, waardoor erosie (zeker op de hellingen) in de hand gewerkt wordt. De blootliggende grond vormt ook een aantrekkingspool voor gravende dieren. Verder was op de Bortombe duidelijk een geërodeerd pad zichtbaar naast de zitbank. Dit is vermoedelijk het gevolg van veelvuldige betreding en mogelijk ook van gebruik door mountainbikers/quads.

Verspreid over beide grafheuvels waren zowel oude als actieve dierlijke ingravingen zichtbaar, maar de dichtheid daarvan kon door het dichte struikgewas moeilijk beoordeeld worden. De ingravingen kunnen voor een verstoring van de archeologische stratigrafie zorgen, maar ook voor verzakkingen en vervormingen van de heuvellichamen. Op beide heuvels lag dood takhout en vrij veel afval, gaande van glazen flessen, metaaldraad, tot zelfs hele vuilzakken.

Niettegenstaande beide grafheuvels een beschermde randzone hebben, werd er geploegd tot kort bij en zelfs in de heuvelvoet van beide grafheuvels. De ploegwerken bedreigen het behoud van de grafheuvel, maar ook mogelijk in de ondergrond van de randzone bewaard gebleven archeologische informatie. Bij het ploegen bestaat de kans dat artefacten stuk en uit hun context worden geploegd. Zware machines kunnen de bodem ook compacteren. Pesticiden bij de landbewerking hebben dan weer nefaste gevolgen voor de bewaring van bepaalde archeologische materialen. Naast de gevolgen voor de archeologische waarden, heeft de afwezigheid van een bufferzone in graslandbeheer ook gevolgen voor het onderhoud, de inspectie, de ontsluiting en de beleving van beide relicten.

RAPPORT EN AANBEVELINGEN

Bovenvermelde vaststellingen schreven we neer in een rapport met aanbevelingen voor behoud en beheer, geïllustreerd met foto's. We bespraken dit rapport met de stad en het agentschap Onroerend Erfgoed.

De meeste aanbevelingen hebben betrekking op de begroeiing van de grafheuvels met als streefdoel de omvorming naar een soortenrijk grasland. We raadden aan om het struikgewas en de opslag voorzichtig te verwijderen (met een bosmaaier op de steile hellingen) en het maaisel weg te halen. De eerste jaren zal er vrij frequent gemaaid moeten worden om te vermijden dat de houtige vegetatie terug groeit. Hierbij is het van belang dat het maaisel direct na de werken afgeharkt en afgevoerd wordt, zodat de bodem voldoende kan versralen. Een alternatief is begrazing door schapen, zolang dit geen erosie veroorzaakt. We stelden voor de bomen – liefst alle, maar toch zeker de ongezonde – preventief te vellen met behoud van de stronk. De stronken kunnen ook licht worden ingefreesd (tot max. 10 cm onder het maaiveld) en met grond worden afgedekt om het maaibeheer te vereenvoudigen en het verrottingsproces te bevorderen. Om te vermijden dat de vellingswerken tot nieuwe aantastingen leiden, is het belangrijk op voorhand de werkwijze goed te bespreken met de uitvoerder. Verder is het

van belang om bij de uitvoering van al deze werken rekening te houden met de aanwezigheid van waardevolle of beeldbepalende vegetatie, zoals de hakhoutstoof op de top van de Bortombe. Voor het inventariseren van eventueel aanwezige waardevolle plantensoorten wordt doorverwezen naar specialisten ter zake.

Het verwijderen van de bomen, het struikgewas en de opslag zorgt voor een betere herkenbaarheid van de grafheuvels. Bovendien zal de kruidlaag meer kans krijgen zich te herstellen op de erosiegevoelige plaatsen en zal de soortenrijkdom toenemen. Een gesloten, soortenrijke grasmat zal op zijn beurt ook erosiewerend werken. Het afzetten van de houtige begroeiing zou de heuvels ook minder aantrekkelijk moeten maken voor gravende dieren zoals konijnen, doordat hun schuilplaatsen verdwenen zijn. We raden aan de oude dierlijke ingravingen op te vullen met schone grond (en daarna eventueel in te zaaien) zodat ze geen aantrekkingspool meer vormen voor nieuwe ingravingen. Het geërodeerd pad op de Bortombe kan eventueel worden gestabiliseerd met geotextiel, een laag schone gebiedseigen grond (van buiten de beschermingszone) en ingezaaid. Hoe onzichtbaarder deze wordt, hoe minder ze nieuwe betreding zal aantrekken. Een andere aanbeveling betreft het verwijderen van het dood takhout en het afval van beide heuvellichamen.

Tot slot is het raadzaam in de randzone rond beide grafheuvels een niet-bemeste bufferzone in graslandbeheer te creëren. Een (bepaalde) vorm van informatievoorziening zou dan de kers op de taart zijn, zodat toevallige bezoekers en buurtbewoners op zijn minst weten dat dit Romeinse grafmonumenten zijn en ze als dusdanig ook kunnen waarderen.

DE STAD AAN ZET

De stad Landen ging al snel na de bespreking van het rapport midden 2014 aan de slag met de aanbevelingen en eind oktober werd via een overheidsopdracht IGO Leuven als sociale economiebedrijf aangesteld om de instandhoudingswerken uit te voeren. In het voorjaar van 2015 werden bomen en struikgewas verwijderd, het afgezaagde hout en het afval werd afgevoerd, en de dierlijke ingraven opgeruimd. Deze firma stond ook gedurende twee maanden in voor het onderhoud en het regelmatig maaien van de begroeiing en vegetatie op basis van de aanbevelingen van Monumentenwacht en het agentschap Onroerend Erfgoed om 'ruigtekruiden' tegen te gaan in het kader van periodiek nabehoe van de sites.

Een belangrijk element voor de goedkeuring van dit dossier waren de premies die konden worden aangevraagd om de kosten van deze werken te helpen dragen. Gezien de moeilijke financiële toestand van de gemeente is het niet evident om voor het beleidsthema erfgoed financiële middelen vrij te maken. Dankzij de 80%-premie voor de ZEN-monumenten keurde het bestuurscollege deze opdracht toch goed. Deze inspanning van de Vlaamse overheid was dus een essentieel element in het dossier; zonder zouden deze noodzakelijke ingrepen er wellicht niet gekomen of uitgesteld zijn.

Midden 2015 kocht de stad Landen ook de gronden naast de tumulus van Middelwinden over van het OCMW Landen, om verdere beschadigingen en afgraving door de landbouwer/pachter te stoppen.

WAT BRENGT DE TOEKOMST ?

De werkzaamheden aan beide tumuli vormden de aanleiding om het erfgoed in Landen beter in te schakelen in het toeristisch-recreatief aanbod. Beide tumuli liggen aan of langs het Vlaams fietsroutenetwerk. In 2016 worden daarom nieuwe infoborden, picknickbanken en bewegwijzering geplaatst. De toestand van de tumuli zal periodiek gemonitord worden door Monumentenwacht.

Met de omliggende gemeenten Gingelom en Tienen worden nu gesprekken opgestart om een gemeenschappelijke beleid hierrond uit te werken. In het Limburgse Gingelom zijn er in 2013-2014 zes kleinere grafheuvels (de Avernassetom, de Twee Tommen en de Drie Tommen) in ere hersteld, en in Tienen werden de grote Drie Tommen in Grimde onder handen genomen. Te samen met de reconstructie van de Romeinse grafkamer op de erfgoedsite 't Toreke in Tienen kan zo een mooi nieuw gemeenschappelijk aanbod worden uitgewerkt voor toeristen en bezoekers. In een verdere toekomst is het de bedoeling om ook het Romeinse erfgoed aan de andere kant van de taalgrens mee op te nemen in het aanbod, en via samenwerking met de Waalse gemeenten dit rijke funerair verleden van onze streek weer in zijn voormalige 'eer en glorie' te herstellen.

CONTACTGEGEVENS

Over de archeologische dienstverlening van Monumentenwacht kan je terecht bij:

> nele.goeminne@monumentenwacht.be
www.monumentenwacht.be

Over de toeristische ontsluiting van beide tumuli:

> JDerocker@landen.be

* LEUVEN

Archeologische opgraving kasteel Bleydenberg in Wilsele, Leuven

Jordi Bruggeman

De Bleydenbergschool in Wilsele realiseert een nieuwbouw en een sportzaal. Daarvoor werden de bestaande gebouwen (met uitzondering van de beschermde kapel en sacristie) afgebroken. Oud kaartmateriaal toonde op deze plaats een kasteel, hetgeen werd bevestigd door een archeologische prospectie met ingreep in de bodem. Dit vooronderzoek toonde aan dat bijkomend archeologisch onderzoek meer licht kan werpen op de fasering van het gebouw en de menselijke activiteiten op de vindplaats. De opgegraven oppervlakte bedraagt ca. 1600 m². Het onderzoek werd uitgevoerd van november 2014 tot januari 2015.

HISTORISCHE EN LANDSCHAPPELIJKE CONTEXT

Het terrein is te situeren op een oostelijke helling van een plateau aan de oostrand van het Brabants leemplateau, met aan de voet de vroegere Dijlevallei op een hoogte tussen ongeveer 40 en 50 m TAW.

De naam Bleydenberg is voor het eerst in de geschriften vermeld in een akte van 17 oktober 1395. Pas op het einde van de 16de eeuw is er voor het eerst sprake van een landgoed. Het was particulier bezit van Van Schore, een patriciërsfamilie uit Kessel-Lo. Filips Van Schore, burgemeester van Leuven, bouwde het kasteel. Bewijs daarvan is te vinden op twee gevelstenen die het jaar 1606 aanduiden. In 1829 kocht juffrouw Paridaens het kasteel en vormde het om tot klooster. Vanaf 1879 kwamen daar schoolgebouwen bij.

KASTEEL BLEYDENBERG

Verschillende muren werden vastgesteld die aan het Bleydenbergkasteel kunnen verbonden worden. Op basis van de oriëntatie, het metselwerk en de onderlinge relatie konden we drie kasteelfasen onderscheiden. Voor wat betreft de eerste kasteelfase gaat het om een noordwest-zuidoost georiënteerde muur met onregelmatig gemetselde fundering, met erboven opgaand muurwerk (M146), te dateren in de eerste kasteelfase uit het begin van de 17de eeuw. Het muurwerk is opgebouwd uit bakstenen van 24x11x5 cm in een halfsteens verband gemetst met kalkmortel. Aan de buitenzijde is de muur onderaan voorzien van een parement in ijzerzandsteen. De muur knikt af aan de noordwestzijde om verder een noordoost-zuidwest oriëntatie aan te nemen. Van dat gedeelte is enkel nog een deel van de fundering bewaard gebleven. In zuidoostelijke richting strekt het gedeelte van de muur met het parement zich verder uit naar de kapel toe, buiten de onderzoekszone. Opvallend is de aanwezigheid bovenaan van twee steunelementen in kalkzandsteen op circa 1 m van elkaar. Deze droegen wellicht een smalle brug met een overspanning van circa 5,9 m.

In een tweede fase, met een licht aangepaste oriëntatie, wordt een kasteel gerealiseerd met een centraal binnenplein, waarvan we tijdens de opgraving twee

vleugels konden documenteren. De noordwestelijke vleugel bevindt zich volledig binnen de onderzoekszone en heeft een breedte van circa 35 m. De bakstenen van de muren uit deze fase hebben een formaat van 24x11x6 cm en zijn in een staand verband opgebouwd met zavelmortel. In het oosten is tegen de noordwestelijke hoek van de muur uit de eerste fase (M146) een muur gebouwd met een noordoost-zuidwest oriëntatie (M66) met ijzerzandstenen hoekstenen. Op een hoger gaat het om hoekstenen in kalkzandsteen.

In de muur uit de tweede kasteelfase is een nis, met een achterliggende stortkoker aanwezig. De stortkoker meet 42 bij 34 cm binnenwerks en was bewaard over een hoogte van ca. 1 m. Ter hoogte van de stortkoker is aan de bovenzijde van de muur een stortgat aanwezig. De vulling van de stortkoker werd bemonsterd. Tegen de buitenzijde van de muur werd in een latere fase een beerput (M68) gemetst. Resten van een origineel vullingspakket waren niet meer aanwezig.

Ten noordoosten en aansluitend op de kasteelmuren bevindt zich een gracht (S83/L36) met een breedte van 1,75 tot 4,30 m. De onderzijde bevond zich net boven de onderzijde van het natuurstenen parement van de kasteelmuren. Onderaan de gracht zijn verschillende pakketten aanwezig, die aan de gebruiksfase kunnen toegeschreven worden. Het feit dat deze pakketten

Faseringsplan van de aangetroffen resten.

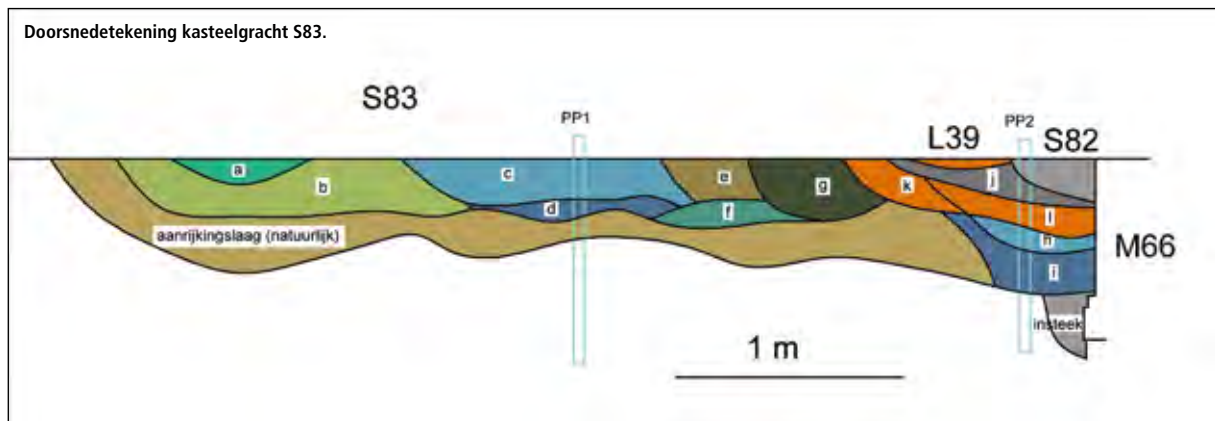
Muurresten uit de kasteelfase. Links de oudste fase (met parement) (M146) en rechts een recentere fase die er is tegenaan gebouwd (M62/66). Helemaal links bovenaan de muur, de kalkzandstenen steunelementen, vermoedelijk van een brug.

slechts over een beperkte breedte doorlopen, wijst er op dat de gracht meermaals werd geruimd. We kunnen de aanleg van de gracht daarom niet exact dateren. Het gerecupereerde vondstmateriaal in de pakketten plaatst de laatste gebruiksfasen omstreeks het midden van de 17de eeuw of iets vroeger, wat een terminus ante quem geeft voor de aanleg van de gracht.

Uit de gracht en de stortkoker analyseerden we twee pollenstalen. Ze geven de indruk van een sterk door de mens gedomineerd landschap vanwege de dominantie van grassen (Poaceae), voedselgewassen en andere kruidachtige planten, terwijl pollen van boomsoorten van ondergeschikt belang is. We kunnen op basis van deze pollenresultaten geen uitspraak doen over de welstand van de voormalige bewoners van de site. We kunnen enkel concluderen dat men graan produceerde en geconsumeerde op of nabij de site. Dit gebeurde waarschijnlijk via het drieslagstelsel, waarbij er een opeenvolging van wintergranen, zomergranen en braak bestond. De aangetroffen landbouwgewassen als rogge, boekweit en spurrie vormden een belangrijk onderdeel in dit landbouwsysteem.

In een derde fase van het kasteel plaatste men haaks op de noordelijke hoek van de muur uit de tweede kasteelfase (M66) een tuinmuur met noordoost-zuidwestelijke oriëntatie (M72). Een tuinmuur sluit ook aan op de westelijke hoek van het kasteel (M84). De tuilmuren zijn opgetrokken in bakstenen van 24x11x6 cm. Ze zijn gemetst met kalkmortel in een halfsteensverband. Ook is vermoedelijk tijdens de derde kasteelfase een aanbouw in noordoosten toegevoegd (M62/65).

Twee afvalkuilen uit de kasteelfase waren vondstrijk. Een eerste kuil (S15) is te plaatsen in de 17de of 18de eeuw. De tweede kuil (S64) dateert uit de 17de eeuw. Het is niet mogelijk ze te verbinden aan een specifieke kasteelfase. Het vondstmateriaal uit de kuilen bestaat voornamelijk uit aardewerk. De eerste kuil bevatte ook vrij veel botmateriaal. Slechts een kleine deel van het botmateriaal kon op soort gedetermineerd worden. In totaal zijn acht soorten/categorieën dieren geïdentificeerd: rund, varken, schaap/geit, konijn, kleine knaagdieren (muisen), vogels, vissen en amfibieën. Van het op soort specifiek gedetermineerde materiaal is het varken de meest voorkomende soort. Van zoogdieren zijn er ook enkele fragmenten van schaap/geit en rund gevonden. Enkele slacht- en vraatsporen zijn aangetroffen.

Er is een vrij grote vertegenwoordiging van vissen, vogels en amfibieën, voornamelijk bij het materiaal op 2 mm gezeefd. Bij de vissen (Pisces) zijn de volgende soorten en/of groepen geïdentificeerd: platvissen (Pleuronectidae), mogelijk bot, schol of schar. Bij de amfibieën gaat het om kikkers (*Rana* sp.). Opvallend is dat het bij de vis gaat om zeevis. Dit is echter niet verwonderlijk, aangezien een aantal soorten vanaf de late middeleeuwen in grote aantallen voorkomt in zowel stedelijke als op kasteel- en abdij sites. Bij deze dominante soorten behoren ook platvissen.

KLOOSTERFASE EN SCHOOLCOMPLEX

De resten uit de kloosterfase en de schoolfase omvatten een noordoostelijke en een zuidelijke vleugel. In de bouwfasen volgend op de kasteelfase kunnen met betrekking tot de noordoostelijke zone minstens drie grote fasen herkend. In de zuidoostelijke zone (WP4) kunnen ook minstens twee bouwfasen herkend worden. De recentste fase verdween bij beide vleugels pas bovengronds bij de sloop van de school. Plaatselijk werden in de zuidelijke vleugel nog twee vloerniveaus vastgesteld. In de zuidoostelijke zone werd een traptoren vastgesteld. Een kuil (S100) is mogelijk het restant van een vijver.

CONCLUSIE

De archeologische opgraving uitgevoerd ter hoogte van het Bleydenbergkasteel in Wilsele kon aantonen dat er minimaal drie kasteelfasen zijn te onderscheiden daterend vanaf het begin van de 17de eeuw. Het statige karakter van het kasteel werd benadrukt door de aanwezigheid van natuurstenen parementen. Slechts een klein deel van de eerste kasteelfase kon vastgesteld worden, waardoor weinig inzicht kon verkregen worden in de omvang en indeling ervan. Tijdens de tweede kasteelfase wordt het uitzicht van het kasteel sterk gewijzigd. Er ontstond een kasteel met een centrale binnenplein. Het kasteel was aan de noordoostzijde van een gracht voorzien. De restanten van een brug over de gracht werden vastgesteld. Tot de laatste kasteelfase behoren tuinmuren die op het kasteel aansluiten en een aanbouw in het noordoosten.

Een aantal contexten leverden vrij veel vondstmateriaal op dat inzicht geeft in de materiële cultuur van de bewoners. Vooral het dierlijk botmateriaal dat werd vastgesteld in een afvalkuil geeft inzicht in het consumptiepatroon en de status van de gebruikers van het kasteel. Hierbij valt de vrij sterke vertegenwoordiging op van zeevis.

BIBLIOGRAFIE

- Baeyens, L., 1959, Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Leuven 89E, Brussel.
- Bruggeman, J. & N. Reyns, in voorbereiding, Archeologische opgraving Wilsele (Leuven) – A. Woutersstraat. Kasteel Bleydenberg, Temse (Rapporten All-Archeo bvba 240).
- Depuydt, S., A. Van Staey & N. Reyns, 2013, Archeologisch vooronderzoek Wilsele (Leuven) – A. Woutersstraat, Kasteel Bleydenberg, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 187).
- Stercx, F., 2005, Bleydenberg. 125 jaar katholiek onderwijs in Wilsele, Antwerpen.
- Van Neer, W. & A. Eryvnc, 1993, Archeologie en vis, Zellik (Herlevend Verleden 1).

CONTACTGEGEVENS

> Natasja Reyns en Jordi Bruggeman
 All-Archeo bvba
 Laagstraat 12
 9140 Temse
www.all-archeo.be

Versterkingen op de Kesselberg

Peter Vandenhove

© Foto O. Pauwels

De Kesselberg, een welbekende groene oase op het grondgebied van Leuven en Holsbeek, werd reeds op 14 december 1973 beschermd als landschap. Maar tot op heden minder bekend is het feit dat in de ijzertijd (800 tot 52 v.Chr.) bovenop de Kesselberg een hoogtenederzetting of oppidum lag. Deze oppida zijn vooral karakteristiek voor de midden en late ijzertijd en hebben een enorm verspreidingsgebied in Europa. In tegenstelling tot het buitenland ontbreken in België zeer grote oppida. In Vlaanderen zijn er tot op heden slechts een zestal (kleinere) locaties geïdentificeerd waar een hoogtenederzetting uit de ijzertijd voorkomt. Naast Leuven is dit de Kesselberg en het Kooigembos in West-Vlaanderen, het plateau van Caestert (Kanne) in Limburg en in Vlaams-Brabant de Kesterberg in Gooik en Borgstad in Asse. Dit maakt van de Kesselberg in Leuven dan ook een belangrijke Vlaamse archeologische site.

Traditioneel wordt er aan deze 'hoogtenederzettingen' een militaire functie toegedicht. Het oppervlak dat ze omspannen is immers beduidend groter dan dat van

bijvoorbeeld heiligdommen. Al deze sites liggen op een plateau en zijn omgeven door grachten, aarden wallen, soms voorzien van palissaden en soms zelfs een stenen constructie. Maar wat diende er verdedigd te worden? De functie van deze sites blijft tot op vandaag echter erg omstreden. Waren het toevluchtsoorden voor een lokale bevolking in tijden van onheil? Of gaat het om weloverwogen bouwondernemingen uitgevoerd in opdracht van een bepaalde 'elite', de leiders van een stam? Tot op vandaag zijn wetenschappers het daarover oneens en enkel grondig archeologisch onderzoek op deze sites kan daar in de toekomst uitsluitsel over brengen.

Daarom is het ook zo belangrijk dat deze locaties worden beschermd; enerzijds om ze te behouden, anderzijds om toekomstig archeologisch onderzoek mogelijk te maken.

Enthousiaste en gedreven lokale amateurarcheologen hebben in het verleden een belangrijk aandeel gehad in het onderzoek naar de Kesselberg en de identificatie van de locatie als nederzetting uit de ijzertijd. Zo is het Gust Boschmans geweest die als eerste het belang van de Kesselberg heeft onderkend. Hij was het die op het plateau een verdedigingswal ontdekte, die hij in verband bracht met een versterking uit de ijzertijd. In het archief van de toenmalige Nationale Dienst voor Opgravingen en in het archief van de Katholieke Universiteit Leuven is heel wat correspondentie tussen Gust Boschmans en professor Jozef Mertens bewaard, die betrekking heeft op de archeologie van de Kesselberg. Boschmans maar ook andere amateurarcheologen zoals Ivo Scheys volgden, vanuit een grote bezorgdheid voor het bodemarchief, graafwerken op en rond de Kesselberg en brachten archeologische vondsten zo goed mogelijk in kaart; archeologische erfgoedzorg avant la lettre!

In 1959 voerde professor Mertens een archeologisch onderzoek uit op de site. De wal werd nauwkeurig opgemeten en in kaart gebracht en er werden een tiental proefsleuven gegraven. Opmerkelijk genoeg publiceerde hij de onderzoeksresultaten slechts beperkt en een groot deel van het opgravingsarchief bleef onuitgewerkt. De belangrijkste conclusie van toen was evenwel dat zich oorspronkelijk vóór de wal ook een grachtstructuur be-

vond. Gracht en wal werden door professor Mertens, op basis van de toen beschikbare onderzoeksresultaten, gedateerd in de late ijzertijd. Binnen in de hoogtenederzetting werden door Mertens echter geen sporen aangetroffen. Na het onderzoek van Mertens geraakte de site langzaam in de vergetelheid.

Hoewel het archeologiedecreet, dat intussen al dateert van 30 juni 1993, voorziet in een procedure om archeologische sites in Vlaanderen formeel te beschermen, kreeg het beschermingsbeleid van archeologische sites pas vanaf 2005 vorm. Dat is niet zo verwonderlijk. In tegenstelling tot een beschermd landschap waar we doorheen wandelen of fietsen en beschermde monumenten die we kunnen bekijken en bezoeken, is ons archeologisch erfgoed haast per definitie aan het oog onttrokken doordat de sporen in de bodem aanwezig zijn, verborgen onder het hedendaags looppniveau of 'maaiveld'. Slechts een zeer beperkt aantal archeologische monumenten hebben een raakpunt met 'het bovengrondse' zoals bijvoorbeeld de ijzertijdwal op de Kesselberg die we tot op vandaag nog steeds duidelijk kunnen waarnemen! Het is dan ook niet zo evident om archeologische sites voor een bescherming af te bakenen en er een beschermingsdossier voor op te stellen. Een goede kennis van de site is daarvoor immers vereist en die kennis moet bovendien tot stand komen zonder de site helemaal op te graven.

In 2013 gaf de Vlaamse overheid (agentschap Onroerend Erfgoed) de opdracht aan RAAP Archeologisch Adviesbureau om een evaluatie- en waarderingsonderzoek uit

Overzicht van de wal ©RAAP.

te voeren op de Kesselberg, met het oog op een formele bescherming van de site. De opdracht omvatte in eerste instantie de uitwerking van het volledige opgravingsarchief uit 1959. Daarnaast werd er ook terreinwerk uitgevoerd. Dankzij een gedetailleerde prospectie van het plateau en met behulp van moderne meettechnieken, zoals het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (DHM), kon het oude onderzoek van professor Mertens exact in kaart worden gebracht. De archeologen openden één van de oude sleuven doorheen de wal en gracht. Een radiokoolstofdatering van houtskool uit de grachtvulling dateerde wal en gracht in de late ijzertijd.

Gerestaureerde pot uit de midden ijzertijd ©RAAP.

Maar er is meer! Binnen het terrein van de omwalling werden tijdens een kleine opgraving/prospectie (in het kader van het waarderingsonderzoek) vijf verschillende sporen aangetroffen met aardewerk en huttenleem uit de tweede helft van de midden ijzertijd (ca. 400/250 v.Chr.). Bijkomende radiokoolstofdateringen op houtskool dat in de kuilen werd gevonden, bevestigen deze datering. Van twee grote potten, wellicht voorraadpotten of 'containers' die werden gebruikt voor de opslag van vloeistof, konden de scherven opnieuw in elkaar gezet en gereconstrueerd worden. Opmerkelijk én belangrijk is dat deze vondsten werden gedaan in een zone waar in het verleden (tussen 1914 en 1973) zware graafwerken hebben plaatsgevonden en een dik pakket grond werd afgegraven. Dat in dergelijke zones op de Kesselberg, die in de 20ste eeuw sterk verstoord werden, nog archeologische sporen te vinden zijn, doet vermoeden dat elders op het plateau het archeologisch bodemarchief uit de ijzertijd nog goed tot uitstekend bewaard is gebleven.

Op de Kesselberg lag ook in de middeleeuwen een versterking, het Kesselstein. O.a. geofysisch onderzoek tijdens het recent uitgevoerde waarderingsonderzoek lokaliseerde deze middeleeuwse versterking exact. Het onderzoek bracht een buitenmuur, een vierkant gebouw

en een ronde toren in kaart. Het Kesselstein werd vermoedelijk gebouwd in het eerste kwart van de 11de eeuw n.Chr. als een soort van voorpost of uitkijkpost. In de 16de eeuw spreekt men in historische bronnen over een sterk vervallen vesting in ijzerzandsteen die zich op de Kesselberg bevond.

Uit de oude en nieuwe onderzoeksresultaten blijkt duidelijk dat de ijzertijdsite op Kesselberg een voor Vlaanderen belangrijke en goed bewaarde archeologische site is. De site ligt grotendeels onder bos en is voor een deel al beschermd als landschap. Maar ook het bodemarchief verdient dus aandacht. De sporen die er in de bodem schuilgaan zijn de enige overgebleven bron van informatie die ons nog rest om het verleden van deze site te bestuderen en te reconstrueren. Overeenkomstig het Europese verdrag voor de bescherming van het archeologisch erfgoed wordt archeologisch erfgoed het best bewaard op de plaats waar het zich in de bodem bevindt. Om die reden zal het agentschap Onroerend Erfgoed voor de Kesselberg een beschermingsdossier archeologie voorbereiden en in 2016 voorleggen aan de bevoegde minister, Geert Bourgeois. In 2014 werd de Keizersberg in Leuven (een belangrijke middeleeuwse site) reeds op een gelijkaardige manier onderzocht én wettelijk beschermd als archeologische site.

Samen met een bescherming, en in samenspraak met de stad Leuven en de gemeente Holsbeek, werken we voor de site ook aangepaste beheersmaatregelen uit zodat het archeologisch bodemarchief in de toekomst in optimale omstandigheden bewaard kan blijven. Bovendien kunnen de nieuwe onderzoeksresultaten ook aangewend worden om deze voor Vlaanderen belangrijke archeologische site verder te ontsluiten voor wandelaars, bezoekers en andere geïnteresseerden.

CONTACTGEGEVENS

> Peter Vandenhove
Agentschap Onroerend Erfgoed
peter.vandenhove@rwo.vlaanderen.be

De zuidgevel van het huidige kasteel.

* LUBBEEK

Archeologisch onderzoek van het Kasteel van Linden

Sarah Linten

In het najaar van 2014 voerde een team van Monument Vandekerckhove nv. een archeologisch onderzoek uit op de site van het Kasteel van Linden, gemeente Lubbeek. Dit onderzoek gebeurde op advies van het agentschap Onroerend Erfgoed en in opdracht van de huidige eigenaar van het kasteel VMF nv.

VAN CASTRALE MOTTE TOT NEOCLASSICISTISCH KASTEEL: HET VERHAAL UIT HISTORISCHE BRONNEN

Het kasteel van Linden, ook wel het kasteel de Beaufort genoemd, gaat terug tot een kleine heerlijkheid met lagere en middele rechtspraak en was zeker vanaf de 12de eeuw in het bezit van de heren van Linden. Zij waren de stichters en oudste bewoners van de castrale motte en stelden de soevereine macht van de heerlijkheid Linden voor. De motte ligt aan de oorsprong van het ontstaan

van het dorp. De eerste rurale woningen en gebouwen stonden ten dienste van de heren van Linden en hun kasteel.

In de loop van de 14de eeuw kwam de mottesite door huwelijk in het bezit van Jan van Calsteren, telg uit een van de zeven oude Leuvense patriciërsgezachten. Voortaan was de fortificatie niet meer het hoofdverblijf van de eigenaars, maar wel een 'speelgoed' of buitengoed dat vooral gebruikt werd tijdens de zomermaanden en voor speciale gelegenheden.

Rond 1380 brandde dit buitengoed van de Leuvense heren af tijdens onlusten en enkele jaren later werd het hersteld en deels heropgebouwd. Mogelijk bestond vanaf deze periode een stenen fortificatie. Uit deze vroegste periode zijn geen iconografische of cartografische bronnen bewaard zodat van de oorspronkelijke opbouw weinig bekend is.

Houten funderingspalen.

Sinds de aankoop van het eigendom door Jan-Frans Lambert-Balthazar de Vroey in 1657 werd het domein steeds in erfelijke lijn overgedragen. De Vroey liet het kasteel in 1661 volledig herbouwen nadat het in 1578 door muitende Spaanse troepen was verwoest. Deze nieuwbouw vormt de basis voor het huidige kasteel. Het gebouw werd vanaf dan omgeven door sierlijke lusttuinen.

In 1686 werd het voor het eerst voorgesteld op een kaart, opgesteld door landmeter Guillaume Mortier en het kasteel staat ook afgebeeld op de Ferrariskaart van 1777. Beide voorstellingen verschaffen informatie over de verschillende gebouwen en de landschappelijke aanleg van het kasteeldomein. Het kasteel wordt er voorgesteld in de vorm van twee vierkante volumes omgeven door een dubbele gracht die werd gevoed door de Abdijbeek. De toegang tot het eiland werd verleend via een stenen poort aan de noordelijke zijde van het kasteel, waar zich ook de dorpsweg en de kerk bevonden. Het hoofdgebouw was in baksteen opgebouwd, wellicht met zandstenen speklagen.

In 1782 kwam het kasteel in handen van baron de Beeckman die een grote renovatiecampagne liet uitvoeren. Hij vormde het landhuis om tot een nieuw kasteel met neoclassicistisch uitzicht. Een lithografie van Jobard uit ca. 1820 illustreert de vernieuwde voorgevel. In deze periode werd het kasteel ook via een lijnrechte, 500 meter lange dreef verbonden met de pas aangelegde steenweg Leuven-Diest.

Het kasteel was omstreeks 1834 kortstondig in het bezit van de familie 't Serclaes-Tillyen en vanaf 1837 was het eigendom van de familie de Beaufort waaronder het kasteel grosso modo zijn huidige vorm verkreeg. In 2013, ten slotte, verkocht Willy Clément de Beaufort het park met kasteel en de 18de-eeuwse hoeve aan Urbain Vandeurzen en zijn bedrijf VMF Invest. Het kasteel en beide hoeves zijn beschermd als dorpsgezicht en het 'Kasteeldomein de Beaufort' werd tevens in zijn totaliteit als monument beschermd.

Detail van de 17e-eeuwse beerput.

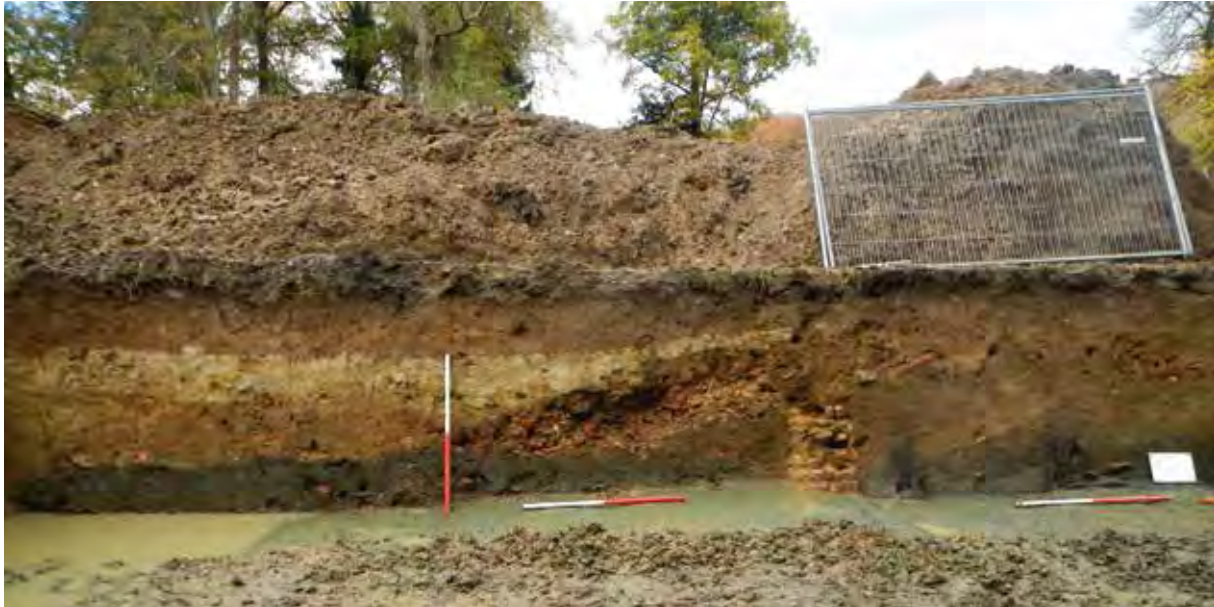
ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

Naar aanleiding van grootschalige renovatiewerken onderzocht Monument Vandekerckhove delen van het kasteel archeologisch in het najaar van 2014. Het onderzoek concentreerde zich in de kelder en in de zone ten noorden van het kasteel waar een halfondergrondse parkeergarage is voorzien. Het doel van het onderzoek was na te gaan of er oudere fasen van het kasteel en omgeving (tuinaanleg, grachten,...) te herkennen waren in de uit te graven zones en te onderzoeken uit welke periode deze resten dateren.

KELDER

We troffen in de kelder van het kasteel verschillende interessante elementen aan. In de middengang bevonden zich de resten van een beerput met bakstenen muurtjes en baksteenvloer. De beerput was grotendeels afgebroken en volledig uitgeruimd en bevatte enkel wat bouwpuin. We dateren deze constructie in de 17de eeuw, op basis van zijn situering onmiddellijk buiten de westelijke muur van het kasteel uit 1661.

In enkele kelderruimten bevonden zich onder de fundering van het huidige kasteel nog resten van oudere funderingen in ijzerzandsteen. Opmerkelijk waren houten funderingspalen in de westelijke kelderruimten. Het betrof dikke eikenhouten palen die onder de kasteelmuren waren geplaatst toen tussen 1870 en 1890 verschillende kasteelvleugels werden bijgebouwd.

Ophogingspakketten, muurtje en restanten van palen ten noorden van het kasteel.

BUITEN DE KASTEELMUREN

De onderzochte zone ten noorden van het kasteel getuigt eveneens van de verschillende grote bouwfases die het kasteel heeft gekend. We troffen geen sporen aan van voor de 17de eeuw, op twee geïsoleerde aardewerkfragmenten uit de 13de eeuw na. De sporen in deze zone getuigen van een ophoging van het terrein, vermoedelijk in de loop van de 17de eeuw en waarschijnlijk in het kader van de bouwactiviteiten van de jaren 1660.

Een muurfragment en een palenrij zijn vermoedelijk resten van een toegangspoort en gracht die in deze periode rond het kasteel werd aangelegd. Op latere tijdstippen werden twee verschillende afvoer- of afwateringskanalen gebouwd maar deze konden we niet exact dateren.

CONCLUSIE

Het archeologisch onderzoek bracht verscheidene sporen aan het licht die in verband kunnen worden gebracht met bouwfases vanaf 1661. Van wat daaraan voorafging, de houten en stenen motte of sporen van de verwoesting van 1575 waarvan sprake in historische studies of bronnen, ontbreekt tot nog toe ieder spoor. Er werd geen afbraakpuin aangetroffen en ook brand- of andere sporen van verwoesting ontbraken volledig. Dit kan erop wijzen dat deze motte zich op een andere locatie op het kasteeldomein bevond of dat de verhoging – waarop een motte zich doorgaans bevindt – werd afgegraven voor de bouw van het kasteel in 1660. Hoe het zit met de oudste fasen van het kasteel en het kasteeldomein weten we niet, het kasteel geeft nog niet ál haar geheimen prijs.

BRONNEN

- Monument Vandekerckhove nv. 2015, Archeologisch onderzoek Linden Wit Kasteel (prov. Vlaams-Brabant), Basisrapport.
- Studio Roma (2014) Het Kasteeldomein van Linden: het kasteel, kasteelhoeven en park. Bouwhistorisch onderzoek aan de hand van bronnen, iconografisch en kadastronderzoek.
- <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/206859>
- <http://www.geopunt.be>

CONTACTGEGEVENS

> Sarah Linten
 Monument Vandekerckhove
sarahlinten@gmail.com

Het volledige onderzoeksrapport is te downloaden van de publieke databank van Monument Vandekerckhove op monarcho.be

Archeologisch onderzoek op de 'Vetweyde' te Opwijk

Hadewijch Pieters

Tussen 11 maart en 13 augustus 2013 voerde ADEDE bvba uit Gent in opdracht van TMVW een vlakdekkend onderzoek uit op de 'Vetweyde' te Opwijk, gelegen tussen de Groenstraat, de Droeshoutstraat en Diepenbroek. Het onderzoeksgebied zou worden omgevormd tot een openbaar sportcomplex. Na het vooronderzoek, uitgevoerd door ADEDE bvba in 2012, adviseerde het agentschap Onroerend Erfgoed een vlakdekkende opgraving van 1,1 ha in het noordoostelijke gedeelte van het onderzoeksgebied waar zich een concentratie van nederzettingssporen bevond.

De aangetroffen archeologisch relevante sporen, die dateren uit het neolithicum, de ijzertijd en de Romeinse periode, zijn in hoofdzaak paalkuilen, (afval)kuilen en greppels. De meeste greppels bevonden zich op de hoger gelegen helling, terwijl de meeste sporen zich op de overgang van het droge naar het natte gedeelte van het terrein bevonden. In het laagste gedeelte van het terrein bevindt zich een kleine beek. Mogelijk is deze spreiding te wijten aan een nederzetting bovenaan de helling, en dus buiten het projectgebied. Dit verklaart ook waarom er binnen het projectgebied geen plattegronden van hoofdgebouwen werden aangetroffen.

Grondplan van de aangetroffen sporen.

Buitenaanzicht van het weefgewicht (links) en het weefgewicht tijdens de restauratie.

Grondsporen uit het neolithicum troffen we niet aan, wel is er sprake van enkele verspreide voorwerpen in natuursteen, die we als residueel of afgespoeld beschouwen. Het zijn enerzijds een fragment van een gepolijste bijl of dissel en anderzijds een fragment graniet met afronding en polijsting dat, gelet op de steensoort, mogelijk deel is van een strijdbijl.

Uit de ijzertijd dateert een groot aantal greppels. Uit één van die greppels recupereerden we een fragment van een wetsteen. Een groot aantal paalkuilen maakten deel uit van verschillende vier- of vijfpalige spiekers. Ook afvalkuilen en waterputten/-kuilen waren aanwezig. Meest opvallend zijn de fragmenten van een driehoekig weefgewicht. Het weefgewicht (408g), met een lengte van 9,6 cm en een breedte van 5,6 à 5,9 cm, bestaat uit twee helften (breuk). Het voorwerp is handgevormd met een zandige magering en een onregelmatige bakking. De twee helften, waarin het voorwerp is opengebrouwen, zijn quasi gelijkzijdige, platte driehoeken. Aan de binnenzijde van elke helft zijn de doorboringen voor het bevestigen van de weefdraden goed zichtbaar, hoewel niet overal even goed bewaard. De doorboringen hebben een lengte van 5,1 à 5,3 cm en een diameter van 0,8 à 1,3 cm. Dergelijke weefgewichten met drie doorboringen dateren we in de midden-ijzertijd (500 tot 250 v.Chr.).

Restaura uit Nederland restaureerde het weefgewicht. Ze hechtten de twee helften aan elkaar. Zo werd duidelijk dat de doorboringen eerder ovaal dan rond waren en besluiten we dat een deel van de binnenkant van het weefgewicht verdwenen is (erosie). Bovendien is de breuk, die het weefgewicht overlangs in twee deelde, zeer uitzonderlijk. Vermoedelijk is het weefgewicht gebroken tijdens het bakkingsproces door een onzuiverheid in de klei of overtollig vocht. Deze breuk wijst op

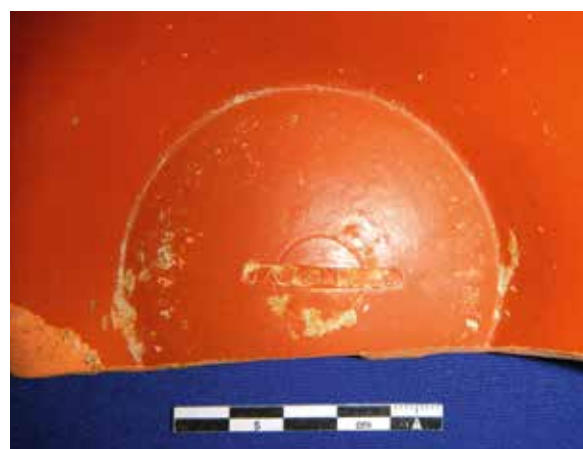
dat het voorwerp is gevormd door twee driehoekige plakken klei aan elkaar te hechten (dit kan bijvoorbeeld middels een fijne kleipap), waarbij spatels of stokjes tussen de twee helften werden gehouden om de doorboringen voor het garen te maken. De hechting is niet goed of onvoldoende uitgevoerd, vandaar de breuk.

De specifieke breuk geeft dus de wijze van vormen weer.

Ook uit de Romeinse periode troffen we een groot aantal greppels aan. Uit enkele van die greppels verzamelden we een grote hoeveelheid aardewerk, waaronder ook luxe-aardewerk zoals terra sigillata.

Één bord identificeren we op basis van de vorm en de stempel als een type Dragendorff 33 worden geïdentificeerd, geproduceerd door pottenbakker Malledo. Deze pottenbakker was actief tijdens de 2de eeuw n.Chr. in Lezoux (huidige Frankrijk).

MALLEDOVF

Detailfoto van de pottenbakkersstempel.

In het zuidoosten van het onderzoeksgebied bevatte een onregelmatig spoor van 49,11 op 19,50 m, met een diepte van 10 à 26 cm een grote hoeveelheden Romeins aardewerk en bouwkeramiek. Dit was waarschijnlijk een ophogingslaag. Onder dit spoor troffen we immers nog verschillende greppels aan. Na de opvulling van de greppels is mogelijk een depressie ontstaan die vervolgens werd opgevuld met allerlei puin en afval uit de omgeving. De grote hoeveelheden Romeins materiaal zijn een aanwijzing voor bewoning in de nabije omgeving en waarschijnlijk op de hoger gelegen helling ten zuiden van het onderzoeksgebied. De grote hoeveelheden dakpannen en de vrij grote hoeveelheid luxe-aardewerk doen ons denken aan een villadomein.

Een geïsoleerd crematiegraf dateerde uit de Romeinse periode, de ligging in de dichte nabijheid van een moerassige beek is eerder verrassend. Het graf bevatte een vrij grote hoeveelheid aardewerk, waaronder een kruikje/kannetje in grijsbakkende Low Lands Ware of terra nigra. We recupereerden ook een aantal metalen voorwerpen, in hoofdzaak spijkers. De spijkers zijn mogelijk afkomstig van een houten kist voor de overledene of afkomstig van een constructie voor de brandstapel.

Na X-ray opnames en restauratie (door de Archeologische Dienst Waasland) bleek onder meer een handvat van een ijzeren mes tussen de crematieresten aanwezig. Het handvat van het mes bestond uit een vlak gedeelte waarin twee kleine doorboringen waren aangebracht, die dienden ter bevestiging van een (houten) handvat. Dergelijke types messen komen uitsluitend in de Romeinse periode voor. Een tweede metalen voorwerp uit de crematieresten is een stift die aan één uiteinde een verdikking vertoont. Mogelijk is het een fragment van een haarspeld of mantelspeld.

Tot slot vermelden we een dierbegraving. Het is een vrij goed bewaarde skelet van een hond die in een afgerond rechthoekige kuil van 105 op 55 cm lag. We lichtten het skelet en bloc gelicht, met het oog op eventueel archeozoologisch onderzoek.

Sporen uit de middeleeuwen zijn vrij beperkt: er is sprake van enkele greppels en leemwinningskuilen in het laagste gedeelte van het terrein. De positie van de leemwinningskuilen vestigt de aandacht op de landschappelijke indeling van de aangetroffen sporen. Ze liggen immers in het lager gelegen gedeelte van het onderzoeksgebied en parallel aan een afwateringsgreppel.

Detailfoto van het hondenskelet.

CONCLUSIE

De 'Vetwyde' te Opwijk toont sporen van een zeer lang gebruik, vermoedelijk in de periferie van bewoning in het neolithicum, de ijzertijd, de Romeinse tijd en doorloopt in de late Middeleeuwen. De feitelijke nederzettingen moeten vermoedelijk hoger op de helling gezocht worden.

BIBLIOGRAFIE

- DE SMAELE B., DE KREYGER F., PIETERS H. & VERDEGEM S., 2012. Archeologische prospectie met ingreep in de bodem te Opwijk-Groenstraat (Vlaams-Brabant). Fase 1, Archeo-Rapport 24 (ADEDE archeologische rapporten), Gent.
- Pieters H. & De Smaele B., 2014. Vlakdekkend archeologisch onderzoek van sites uit de ijzertijd en de Romeinse periode op de 'Vetwyde' te Opwijk (Vlaams-Brabant)., ADEDE archeologische rapporten 41, Gent.

Bouwwerken aan het hoekhuis in Diest waar de waterput werd aangetroffen.

* VLAAMS-BRABANT

Twee is beter dan geen: archeologische toevalsvondsten in Vlaams-Brabant in 2015.

Geert Vynckier

In 2015 kreeg het agentschap slechts enkele meldingen van toevalsvondsten binnen uit de provincie Vlaams-Brabant. Slechts twee gaven aanleiding tot een registratie van de archeologische vondsten. De rapporten zullen later worden afgewerkt. De Bleydenbergschool in Wilsele realiseert een nieuwbouw en een sportzaal. Daarvoor werden de bestaande gebouwen (met uitzondering van de beschermde kapel en sacristie) afgebroken. Oud kaartmateriaal toonde op deze plaats een kasteel, hetgeen werd bevestigd door een archeologische prospectie met ingreep in de bodem. Dit vooronderzoek toonde aan dat bijkomend archeologisch onderzoek meer licht kan werpen op de fasering van het gebouw en de menselijke activiteiten op de vindplaats. De opgegraven oppervlakte bedraagt ca. 1600 m². Het onderzoek werd uitgevoerd van november 2014 tot januari 2015.

TIELT-WINGE - RILLAARSEWEG

Tijdens werken van Aquafin ter hoogte van de Rillaarseweg vond J. Claesen grote hoeveelheden brokken ijzerlakken. Deze kwamen geconcentreerd voor op een zuidelijke helling ten zuiden van het centrum van O.L.V. Tielt in een grote donkerbruine min of meer ovale kuil van minsten 14 m lengte en 12 m breedte. De vondst werd aan het agentschap Onroerend Erfgoed gemeld. Ten noorden van deze plaats werden vroeger tijdens de graafwerken voor het nieuwe kerkhof en de bouw van enkele nieuwe huizen al dergelijke sporen aangetroffen samen met enkele laagvoentjes waarvan men dacht dat ze te maken hadden met metaalproductie in het verleden.

Een ploeg van het agentschap Onroerend Erfgoed schoonde de sporen op en registreerde ze. Langs de westzijde van de sleuf diepten we het spoor uit om een beter inzicht te verkrijgen in de opbouw. Naast de ijzerlakken zamelden we eveneens een paar archeologische vondsten in waaronder een drietal scherven middeleeuws aardewerk, een vuurstenen pijlpuntje, een afslagje in silex en een nog niet geïdentificeerd en niet gerestaureerd metalen voorwerp. Opmerkelijk was een kleine concentratie fragmenten Romeinse dakpannen op de bodem van deze kuil.

De juiste betekenis van het geheel, restanten van een (Romeinse) ijzerverwerkingsplaats of niet, is niet gekend. De gegevens van deze toevalsvondst zullen in de toekomst verder in een rapport worden beschreven en uitgewerkt.

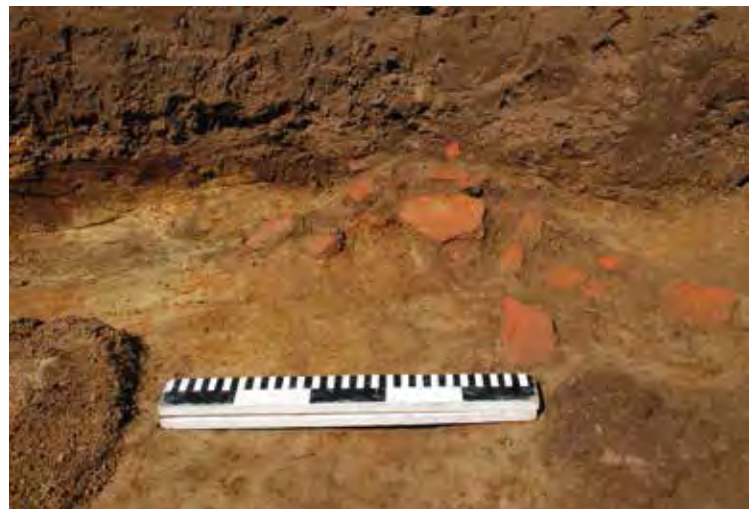
Het vuurstenen pijlpuntje dat tussen de metaalslakken zat.

De ovale ondiepe kuil vol met ijzerlakken.

Doorsnede door de ondiepe kuil met ijzerlakken.

De concentratie met enkele fragmenten dakpannen.

DIEST- BEGIJNENSTRAAT 2

Tijdens verbouwingswerken aan het hoekhuis in de Begijnenstraat 2 kwam aan de achterzijde van het oude gebouw een waterput tevoorschijn. Deze was opgebouwd uit baksteen en gemetseld met een geelgrijze kalkmortel. De laatste rijen bakstenen werden concentrisch naar binnen toe gemetseld zodat we veronderstellen dat de waterput oorspronkelijk bovenaan afgedekt was met een koepel. De waterput mat aan de binnenzijde 1 m, aan de buitenzijde 2 m in doormeter. De wanden van de waterput liepen verder loodrecht naar beneden en de oorspronkelijke diepte was meer dan 2,5 m. Door de noordelijke wand van de waterput werd later een loden buis geplaatst. Deze buis liep naar het diepste punt van de put door en was waarschijnlijk aangesloten aan een handpomp die op een binnenkoer stond. We konden de ouderdom van de waterput niet achterhalen, bij gebrek aan archeologische vondsten. Dergelijke constructies van waterpompen, vooral openbare waterpompen op openbare plaatsen, werden al eerder aangetroffen en als toevalsvondst geregistreerd in Herselt, Schriek en Aarschot. Deze waterputten verloren hun functie vanaf het ogenblik dat de waterleiding in de steden werd aangelegd zoals in Diest vanaf 1880.

Aangezien de waterput te Diest niet op een plein of langs een straat ligt maar achter de huizen, gaat het hier misschien toch om een privé waterput of één die door enkele huizen rond de binnenkoer gebruikt werd. Op de Atlas der Buurtwegen (1840) is deze open plaats, alho-

wel iets groter, te zien achter de huizen. De waterput dateert waarschijnlijk voor 1880 en meer bepaald in de eerste decennia van de 19de eeuw.

De eigenaar behoudt de waterput in situ en integreert deze in het gebouw.

BIBLIOGRAFIE

- VAN DE STAEY I. & WESEMAEL E. 2012: Prospectie met ingreep in de bodem aan het Solveld te Tielt-Winge. Onderzoek in opdracht van Sociaal Wonen arto Leuven en de gemeente Tielt-Winge. ARON-Rapport, 136, Sint-Truiden.

CONTACTGEGEVENS

> Geert Vynckier
Agentschap Onroerend Erfgoed
geert.vynckier@rwo.vlaanderen.be

De bakstenen waterput.

Schadeatlas archeologische materialen

In het kader van het proefproject archeologie van minister Geert Bourgeois ontwikkelde de provincie Oost-Vlaanderen de "Schadeatlas archeologische materialen". Deze driedelige publicatie dient als een praktisch hulpmiddel bij het herkennen van schadebeelden in archeologische collecties die langdurig in depots bewaard worden.

In het depot worden archeologische collecties bewaard voor toekomstige generaties en onderzoekers. In de museumopstelling kan je ze bewonderen. Op beide plaatsen, maar ook bij heemkundige kringen met een (deels) archeologische collectie, is een waakzaam oog aan te raden voor kleine veranderingen aan voorwerpen, omdat die de start van een totale aftakeling verraden.

Deze publicatie is zo opgevat dat je geen specialist hoeft te zijn om hem te gebruiken. Hij is in de eerste plaats bedoeld om schadebeelden bij verschillende archeologische materialen te herkennen en om in te schatten of deze schade al dan niet stabiel is. Daarnaast zie je met

behulp van deze schadeatlas wat je zelf kan doen. Je krijgt tips voor de goede verpakkingwijze en welke bewaaromstandigheden het best geschikt zijn voor welk type materiaal. Situaties waarin je het aan conservators/restaurators moet overlaten, staan eveneens duidelijk aangegeven. Verder krijgt de gebruiker nog tips hoe soortgelijke schadebeelden te voorkomen.

Deze publicatie behandelt 13 materiaalcategorieën ingedeeld in 3 hoofdgroepen: metaal (ijzer, koperlegering, lood & tin, zilver, goud), anorganisch materiaal (glas, ceramiek, steen, pleisterwerk) en organisch materiaal (hout, leder, botmateriaal, textiel). Het is een waardevol en vooral ook een handig gebruiksinstrument voor al wie een archeologische collectie beheert en helpt op eenvoudige wijze bij een deskundig depotbeheer.

Het bijhorend conditieblad laat toe een toestandscontrole aan de hand van de schadeatlas meteen in praktijk te brengen. De schadeatlas en conditiebladen zijn digitaal beschikbaar op de website van de provincie Oost-Vlaanderen. Een gedrukte versie, in een handige box, kan worden besteld voor 10,00 euro (exclusief verzendingskosten).

CONTACTGEGEVENS

> Lien Lombaert
 Provincie Oost-Vlaanderen
 lien.lombaert@oost-vlaanderen.be
 www.depotwijzer.be

MEER INFO

Provincie Vlaams-Brabant Dienst Erfgoed

Provincieplein 1 - 3010 Leuven
016-26 76 10
erfgoed@vlaamsbrabant.be

Beleidsverantwoordelijke

Tom Dehaene
gedeputeerde voor erfgoed
tel. 016-26 70 23
kabinet.dehaene@vlaamsbrabant.be